

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การเลือกใช้วิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การใช้กระบวนการ เอไอซี ในการสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมของตัวแทนจากกลุ่มอาชีพ ในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาโดยใช้วิธีการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

วิธีการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษา 3 วิธี ได้แก่

1. การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดังนี้
  - 1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 โดยเน้นการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสัมมนาระดับภูมิภาค
  - 1.2 เอกสารเกี่ยวกับกระบวนการ เอไอซี และการนำมาใช้ในการวางแผน โดยมีประเด็นที่ศึกษาดังนี้
    - การมีส่วนร่วมของประชาชนตามกระบวนการ เอไอซี และศึกษารายละเอียดของแผนงาน/โครงการที่ประชาชนร่วมกันคิด
    - รายละเอียดการจัดการประชุมตามกระบวนการ เอไอซี
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เลือกผู้ให้สัมภาษณ์แบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 2 กลุ่ม โดยมีรายละเอียดของกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ และประเด็นการศึกษา ดังนี้

2.1 กลุ่มผู้นำกระบวนการ เอไอซี มาใช้ ซึ่งครอบคลุมถึง นักวิชาการ ผู้ที่มีความรอบรู้และมีความเชี่ยวชาญในการใช้กระบวนการ เอไอซี ผู้ทำหน้าที่วิทยากรดำเนินการประชุมตามกระบวนการ เอไอซี ในการสัมมนาระดับภูมิภาค และผู้บริหารของ สศช. ที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลการจัดสัมมนาระดับภูมิภาค รวมทั้งหมดจำนวน 5 คน

ประเด็นที่จะศึกษา คือ

- ความเป็นมาและหลักการของกระบวนการ เอไอซี
- เหตุผลที่เลือกใช้กระบวนการ เอไอซี ในการสัมมนาระดับภูมิภาค
- รายละเอียดของการจัดประชุมโดยใช้กระบวนการ เอไอซี
- กลยุทธ์และกลวิธีในการดำเนินการประชุมตามกระบวนการ เอไอซี เพื่อสามารถชักจูงใจให้ผู้เข้าร่วมการประชุมให้มีส่วนร่วมในการระดมความคิดอย่างเต็มที่
- ปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการประชุม รวมทั้งข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา

2.2 กลุ่มผู้ที่ถูกดึงให้เข้าไปร่วมอยู่ในกระบวนการ เอไอซี คือ กลุ่มผู้เข้าร่วมการสัมมนาระดับภูมิภาค ซึ่งมีรวมทั้งหมดจำนวน 9 กลุ่ม ใช้วิธีการเลือกกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์อย่างเจาะจง (Purposive Sampling) รวมจำนวน 25 คน โดยให้มีการกระจายตัวไปทั่วประเทศ เพื่อขจัดความลำเอียง (bias) และให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ จึงจะดำเนินการเลือกผู้ให้สัมภาษณ์ ดังขั้นตอนต่อไปนี้

ขั้นแรก จัดกลุ่มการสัมมนาทั้ง 9 ครั้งออกเป็น 5 กลุ่ม (Stratified Sampling) ดังนี้

กลุ่มที่ 1	ภาคเหนือตอนบน, ภาคเหนือตอนล่าง
กลุ่มที่ 2	ภาคอีสานตอนบน, ภาคอีสานตอนล่าง
กลุ่มที่ 3	ภาคกลางตอนบนและภาคตะวันตก, ภาคตะวันออก
กลุ่มที่ 4	ภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย, ภาคใต้ฝั่งทะเลอันดามัน
กลุ่มที่ 5	กรุงเทพฯ และปริมณฑล

ขั้นที่ 2 ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจงกลุ่มละ 1 อนุภูมิภาค รวมเลือกจำนวน 5 อนุภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือตอนบน ภาคอีสานตอนบน ภาคตะวันออก ภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย และกรุงเทพฯและปริมณฑล

ขั้นที่ 3 แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมสัมมนาระดับภูมิภาคออกตามกลุ่มอาชีพเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกันไปตามสภาพทางภูมิศาสตร์ เช่น ชาวนา ชาวสวนยาง ชาวประมง เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 นักพัฒนา เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน และพระนักพัฒนา เป็นต้น

กลุ่มที่ 3 นักวิชาการ

กลุ่มที่ 4 นักธุรกิจ

กลุ่มที่ 5 ข้าราชการ

ขั้นที่ 4 ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจงเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มละ 1 คน รวมจำนวน 5 คน โดยได้เลือกผู้ให้สัมภาษณ์ที่สามารถประสานงานเพื่อนัดหมายล่วงหน้าได้ และยินดีให้เข้าพบเพื่อทำการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ รวมจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ 5 อนุภูมิภาค เป็นจำนวน 25 คน

โดยประเด็นที่ศึกษาโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกสำหรับกลุ่มผู้เข้าร่วมการสัมมนาระดับภูมิภาคทั้ง 25 คนนี้ ประกอบด้วยประเด็นดังนี้

- พฤติกรรมทั่วไปในการเข้ามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาทั้งของรัฐและเอกชน
- จุดเด่นและจุดด้อยของการสื่อสารที่ใช้ในการสัมมนาระดับภูมิภาครวมทั้งข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงให้ดีขึ้นในโอกาสต่อไป
- ปัญหาและอุปสรรคในการเข้าร่วมการสัมมนาและข้อเสนอแนะในการแก้ไข
- ความเห็นต่อแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ฉบับสมบูรณ์
- ความพึงพอใจต่อการเข้ามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาระดับชาติ
- ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดระดมความคิดในแผนฯ ฉบับต่อไป

3. ประสบการณ์ของผู้วิจัย เนื่องจากผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าร่วมสังเกตการณ์ การสัมมนาในระดับภูมิภาค รวมจำนวน 3 ครั้ง ในฐานะเจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ของ สศช. รวมทั้งเคยเข้าร่วมประชุมโดยกระบวนการ เอไอที จึงได้นำประสบการณ์ที่ได้มา ใช้ ประกอบในการวิจัยครั้งนี้ด้วย

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็นกลุ่มดังนี้

1. กลุ่มผู้นำกระบวนการ เอไอที มาใช้ โดยได้เลือกสัมภาษณ์บุคคลดังต่อไปนี้
  - ผู้ที่มีความรอบรู้และมีความเชี่ยวชาญในการใช้กระบวนการ เอไอที สัมภาษณ์ 2 คน ได้แก่ ศาสตราจารย์นายแพทย์ ประเวศ วะสี และ ดร.อรพินท์ สฟโชคชัย
  - ผู้ทำหน้าที่วิทยากรในการสัมมนาในระดับภูมิภาค สัมภาษณ์ 2 คน ได้แก่ นายไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม และ นางศิริวรรณ เจนการ
  - ผู้บริหาร สศช. ผู้ดูแลการจัดสัมมนาในระดับภูมิภาค สัมภาษณ์ 1 คน คือ นายกิตติศักดิ์ สินธุวนิช
2. กลุ่มผู้เข้าร่วมการสัมมนาในระดับภูมิภาค ได้ดำเนินการเลือกตามวิธีการที่ได้กล่าวไว้แล้วในวิธีการศึกษา โดยสัมภาษณ์รวม 25 คน จาก 5 อนุภูมิภาคๆ ละ 5 คน ประกอบด้วยตัวแทนจาก 5 กลุ่มอาชีพ ดังนี้ ประชาชน นักพัฒนา นักวิชาการ นักธุรกิจ และข้าราชการ

วิธีการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่างดังนี้

1. ทำจดหมายจากคณบดีคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อขอสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำกระบวนการ เอไอที มาใช้ และกลุ่มผู้เข้าร่วมการสัมมนาในระดับภูมิภาค
2. สำหรับกลุ่มผู้นำกระบวนการ เอไอที มาใช้นั้น ผู้วิจัยได้ใช้วิธีส่งจดหมาย พร้อมทั้งแนวคำถามไปก่อน แล้วจึงติดตามผลเพื่อนัดหมายสัมภาษณ์ในภายหลัง ซึ่งทุกราย สามารถสัมภาษณ์ได้ในกรุงเทพฯ

3. ส่วนกลุ่มผู้เข้าร่วมการสัมมนาระดับภูมิภาค ผู้วิจัยได้รวบรวมรายชื่อและที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้จากเอกสารสรุปผลการสัมมนาระดับภูมิภาค ซึ่งบางรายก็ระบุเป็นหน่วยงานที่สังกัด และบางอนุภูมิภาคก็ไม่มีหมายเลขโทรศัพท์ โดยเอกสารดังกล่าวนี้ได้จัดทำขึ้นตั้งแต่ปี 2538 จึงคาดว่าอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่หรือหน่วยงาน จึงได้ใช้วิธีสุ่มโทรศัพท์ไปขอสัมภาษณ์ โดยได้แนะนำตัวเองพร้อมทั้งชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยโดยสรุป จากนั้นจึงได้ถามว่าผู้เข้าร่วมสัมมนาได้อยู่ร่วมการสัมมนาตลอดการสัมมนาหรือไม่ ถ้าหากมิได้อยู่ร่วมตลอด ผู้วิจัยได้อธิบายว่าการวิจัยครั้งนี้ต้องการสอบถามจากผู้ที่อยู่ร่วมกระบวนการโดยตลอด เพราะต้องถามรายละเอียดในการสัมมนา และตัดออกจากรายการผู้ที่ขอสัมภาษณ์

4. กรณีเป็นผู้สัมมนาที่อยู่ร่วมตลอด ผู้วิจัยได้ขออนุญาตหมายเลขโทรศัพท์หรือที่อยู่ปัจจุบันเพื่อส่งจดหมาย แนวคำถาม และสรุปขั้นตอนการประชุมที่ใช้ในการสัมมนาระดับภูมิภาคไปให้ เพื่อใช้พิจารณาในการตอบรับให้สัมภาษณ์ และเพื่อทบทวนความทรงจำเกี่ยวกับขั้นตอนการประชุมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

5. โทรศัพท์ติดตามผลภายหลังจากส่งเอกสารไปแล้ว ซึ่งผู้เข้าสัมมนาทุกรายที่สามารถติดต่อได้ตอบรับให้สัมภาษณ์ด้วยความยินดี จากนั้นผู้วิจัยจึงได้สอบถามสถานที่ที่ได้นัดหมายสัมภาษณ์

อนึ่ง สำหรับในภูมิภาคเดียวกัน ผู้วิจัยพยายามเลือกกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ภายในจังหวัดเดียวกันหรือใกล้เคียง เพื่อความสะดวกในการเดินทางและติดต่อประสานงาน นอกจากนี้ หากเป็นไปได้พยายามนัดหมายให้อยู่ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน เพื่อมิต้องเดินทางไปหลายครั้ง

6. กรณีอนุภูมิภาคที่ไม่มีหมายเลขโทรศัพท์ติดต่อ ได้แก่ กลุ่มภาคอีสาน ตอนบน ภาคใต้ฝั่งอ่าวไทย และภาคตะวันออกบางส่วนนั้น ผู้วิจัยได้ใช้วิธีค้นหาจากแฟ้มที่รวบรวมเอกสารเกี่ยวกับการจัดสัมมนาและสอบถามจากเจ้าหน้าที่ขององค์การพัฒนาเอกชนที่เป็นผู้ประสานงานในการจัดสัมมนาแต่ละครั้ง ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ประสานขอความร่วมมือในการนัดหมายกลุ่มตัวอย่างจากเจ้าหน้าที่ของศูนย์

พัฒนาภาคเหนือ ศูนย์พัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และศูนย์พัฒนาภาคใต้ ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัด สศช. โดยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

7. เมื่อประสานงานการนัดหมายเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้เวลารายละ 1 ชั่วโมงครึ่ง – 3 ชั่วโมง

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ผู้วิจัยได้มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 โดยเน้นเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสัมมนาระดับภูมิภาค รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ เอไอซี ได้นำมาศึกษาและรวบรวมประเด็นตามกรอบการวิจัย

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้นำกระบวนการ เอไอซี มาใช้ และกลุ่มผู้เข้าร่วมสัมมนาระดับภูมิภาค รวม 30 ตัวอย่าง ตามประเด็นในการสัมภาษณ์ (Unstructured Interview) ที่ได้จัดเตรียมไว้ จากนั้น ได้ถอดเทปอย่างละเอียดและจัดกลุ่มข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา

ในช่วงเริ่มต้นของการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการในเรื่องทั่วไป ไปที่เกี่ยวข้องกับอาชีพการงานของผู้ถูกสัมภาษณ์ และของผู้วิจัยเอง รวมทั้งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 เพื่อสร้างความคุ้นเคยกันพอสมควร ก่อนที่จะเข้าประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (Unstructured Interview) กลุ่มต่างๆ ได้แก่ กลุ่มผู้นำกระบวนการ เอไอซี มาใช้ และกลุ่มผู้เข้าร่วมการสัมมนาระดับภูมิภาค

2. เทปบันทึกเสียง
3. กล้องถ่ายภาพ เพื่อถ่ายภาพผู้ให้สัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดได้นำมาวิเคราะห์ตามประเด็น ดังนี้

1. การวิเคราะห์หลักการสำคัญของกระบวนการ เอไอซี ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดทำแผนฯ 8
2. การวิเคราะห์ผลการนำกระบวนการ เอ ไอ ซี มาประยุกต์ใช้ในการสัมมนา ระดับภูมิภาค
3. การวิเคราะห์ความพึงพอใจของตัวแทนจากกลุ่มอาชีพ และประโยชน์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำแผนฯ 8
4. การวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับต่อ ๆ ไป

ทั้งนี้ โดยในส่วนที่เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มผู้เข้าร่วมการสัมมนา ระดับภูมิภาค จาก 5 อนุภูมิกาศนั้น ได้นำเสนอข้อมูลใน 2 ส่วน คือ

ส่วนแรก นำเสนอประเด็นความคิดเห็นโดยมองภาพรวมของข้อมูลทั้งหมด

ส่วนที่สอง นำเสนอประเด็นความคิดเห็นแยกตามกลุ่มอาชีพ

5. สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะต่อการใช้กระบวนการ เอไอซี ในการสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมของตัวแทนจากกลุ่มอาชีพในกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 โดยสรุปจากข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง